

І. В. Губенко,

аспірант докторантури та ад'юнктури,

Національна академія внутрішніх справ

e-mail: ih.databox@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-8137-4638

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЩОДО СОРТІВ РОСЛИН: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті досліджено нормативно-правове забезпечення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин. Проаналізовано головні міжнародні нормативні акти у сфері захисту рослин та охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин, а саме: Міжнародну конвенцію про захист рослин, Міжнародну конвенцію про охорону нових сортів рослин, Договір про патентне право. Встановлено, що міжнародні документи, які ратифіковані Україною, містять положення, котрі імplementовано в національне законодавство та використовуються у правоохоронній діяльності і правозастосовній практиці. З'ясовано, що на рівні національного законодавства сферу захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин регулюють Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Кримінальний кодекс, закони «Про рослинний світ», «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист рослин», «Про охорону прав на сорти рослин». Загальні положення права людини на інтелектуальну власність визначено у Конституції України. Закони містять взаємопов'язану несуперечливу термінологію сфери рослинного світу та захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин; перелік документів, які посвідчують процедуру подання заявки на реєстрацію нового сорту рослин, проведення кваліфікаційної експертизи й отримання патентів та свідоцтв; строки чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин; регулювання відносин суб'єкта господарювання – роботодавця для винахідника (автора) сорту рослин; відповідальність за порушення норм щодо захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин та ін. Наголошено, що, крім положень цих законів, судова експертиза у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин регулюється Законом «Про судову експертизу» та відомчими підзаконними нормативно-правовими актами. Розмежовано кваліфікаційну експертизу зі встановлення нового сорту рослин, яку проводять фахівці Українського інституту експертизи сортів рослин, як науково-технічну, та судову експертизу у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин, котру виконують судові експерти, що мають відповідні і належним чином оформлені повноваження на такий вид судово-експертної діяльності. Зроблено висновок про трирівневу систему нормативно-правового забезпечення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин: міжнародні акти, Конституція, кодекси та закони України, відомчі підзаконні нормативно-правові акти.

Ключові слова: інтелектуальна власність, рослини, сорти рослин, судова експертиза, нормативно-правовий акт.

Постановка проблеми та її актуальність.

В Україні значна увага надається розвитку сільського господарства. Сільське господарство – галузь національної економіки, яка є стратегічно важливою та забезпечує державі продовольчу незалежність і дає великій частині сільського населення робочі місця, що не менш важливо. Україна має найбільшу площу сільськогосподарських земель в Європі, з яких значна частина використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Родючі ґрунти і помірний клімат дають українським виробникам сильні конкурентні переваги. Україна є світовим лідером на ринку зернових, соняшникової олії та інших видів сортів сільськогосподарських культур.

З початком повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію України у державі втрачено ініціативність технологічних інновацій у рослинництві та технічному забезпеченні сівби, тимчасово

припинено сучасні дослідження зі створення та вдосконалення органічної, безпечної та екологічно чистої сільськогосподарської продукції, проблемним стало впровадження досягнень науково-технічного прогресу щодо селекції рослин, підвищення врожайності та якості продукції, стійкості до хвороб, шкідників та несприятливих умов зовнішнього середовища.

Водночас рослинний світ України є невід'ємним елементом довкілля, компонентом біосфери, необхідним ланцюгом у мережі екологічних систем, що впливає на якісний стан інших природних об'єктів і навколишнього природного середовища загалом. Ці рослини у процесі фотосинтезу створюють основну масу органічної речовини біосфери і підтримують газовий склад атмосфери. У світі відомо близько 500 тис., а в Україні – понад 25 тис. видів рослин [18, с. 377].

У сучасних умовах набуває особливого значення вдосконалення нормативно-правового забезпечення охорони рослинного світу, а також механізми правозахисної діяльності у разі порушення прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню проблем теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності присвячено роботи таких українських науковців, як: Г.О. Андрощук, О.Ф. Дорошенко, Л.М. Головченко, Н.В. Кісіль, Н.І. Клименко, П.П. Крайнев, Л.П. Тимошик, О.І. Харитоновна, В.Л. Федоренко П.В. Цимбал та ін. Водночас малодослідженим залишається питання судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин, нормативних основ проведення цього експертного дослідження.

Метою статті є дослідження нормативно-правових актів, які регулюють теоретичні аспекти і практичні питання судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин, їх узагальнення та систематизації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різні питання сфери рослинного світу, захисту прав селекціонерів, власників охоронних документів на сорти рослин регулює низка нормативно-правових актів. Проаналізуємо їх.

Міжнародна конвенція про захист рослин від 6 грудня 1951 р. [7]. Конвенція набрала чинності для України 29.05.2006 року. Міжнародний документ присвячено фітосанітарним заходам, які впроваджені договірними сторонами на основі міжнародних стандартів. У ній зазначається роль Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО) (англ. Food and Agriculture Organization, FAO), яка перебуває під патронатом ООН. Відповідно до ст. II Міжнародної конвенції під поняттям «рослини» розуміють живі рослини і частини рослин, у тому числі насіння і зародкову плазму [7].

Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин від 2 грудня 1961 року. Україна приєдналась до цієї Міжнародної конвенції 02.06.1995 року [6]. У документі визначено термін «сорт» як групу рослин у рамках нижчого з відомих ботанічних таксонів, яку незалежно від того, чи задовольняє вона повністю вимоги для надання права селекціонера, можна: визначити ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності відповідного генотипу або комбінації генотипів; відрізнити від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву, принаймні однієї із зазначених ознак і розглядати як єдине ціле з погляду її придатності для відтворення в незмінному вигляді. Подібне визначення сорту рослин міститься в Юридичній енциклопедії: сорт рослин – це штучно підібрана група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) у межах одного

й того самого ботанічного таксону з притаманними їм біологічними ознаками і властивостями, що характеризують їх спадковість. Кожному сорту рослин присвоюється назва, яка повинна його однозначно ідентифікувати і відрізнитися від будь-якої іншої назви наявного в Україні та іноземних договорах сорту такого чи спорідненого виду [18, с. 546].

Стаття 5 Конвенції визначає умови охорони права на сорт, якщо він є: новим, відмінним, оригінальним і стабільним.

Проведення експертизи заявки селекціонера регламентовано ст. 12 Конвенції, зокрема: рішення надати право селекціонеру вимагає проведення експертизи для визначення відповідності визначеним у Конвенції умовам. Здійснюючи таку експертизу, орган може вирощувати сорт або проводити інші необхідні випробування, поставити вимогу виростити сорт чи здійснити інші необхідні випробування, або врахувати результати вже проведених випробувань. Для цілей такої експертизи орган може вимагати від селекціонера надання будь-якої необхідної інформації, документів або матеріалу.

Обмін інформацією між Договірними Сторонами забезпечує Орган, який надає органам інших Договірних Сторін інформацію, яка стосується найменувань сортів [6].

Договір про патентне право від 1 червня від 2000 року. Україна ратифікувала цей міжнародний договір у 2002 році, і він набув чинності для нашої держави 30.06.2003 року [2].

Документ регламентує низку правовідносин щодо видачі патентів відповідно до авторських прав. Визначається *форма і зміст заявки, її бланк; розтлумачується питання* дійсності патенту, випадки його анулювання. Належне місце у Договорі відведено виконавчому органу – Асамблеї. Однією із функцій Асамблеї є *розроблення Типових міжнародних бланків та бланків заяв. Держави-підписанти Договору є членами Асамблеї. У нормах міжнародного документа визначені питання про кворум засідання Асамблеї та порядок ухвалення рішень: шляхом консенсусу або голосування. Передбачено положення про порядок набуття чинності, дати набуття чинності ратифікаціями і приєднаннями, а також денонсація Договору.*

До Договору приєднана Інструкція, яка деталізує положення Договору про патентне право. Зокрема, зазначено про докази, які надаються у випадках сумнівів щодо достовірності матеріалу, відомостей або підпису або щодо точності перекладу [2].

До законів України, які регламентують правовідносини у сфері рослинного світу та охорону прав на сорти рослин, належать: «Про рослинний світ», «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про

авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист рослин», «Про охорону прав на сорти рослин», а також Кримінальний, Цивільний, Господарський кодекси України.

Зокрема, ст. 3 *Закону України «Про рослинний світ»* сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території визначає як «рослинний світ» [10]. В юридичній літературі визначається, що рослини – це організми, які живляться органічними і неорганічними речовинами ґрунту, води і повітря і здатні створювати органічні речовини з неорганічних у природному стані [4, с. 370].

Водночас важливим є нормативне регулювання сфери охорони прав на сорти рослин.

Права на об'єкти інтелектуальної власності захищені *Конституцією України*. Зокрема, ст. 41 Конституції України закріплює: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності», у ст. 54 зазначено, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [5].

Право інтелектуальної власності, його об'єкти і суб'єкти, підстави виникнення, зміни, припинення й поновлення, майнові права та особисті немайнові права на об'єкти інтелектуальної власності регулюються Цивільним кодексом України, законами України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на сорти рослин», іншими актами чинного законодавства.

Так, питання права інтелектуальної власності на сорти рослин урегульовані *Цивільним кодексом України* у ст. 485–488 [17].

Зокрема, ст. 485 визначає види прав інтелектуальної власності на сорт рослин: особисті немайнові права, засвідчені державною реєстрацією; майнові права, посвідчені патентом. У ст. 486 перераховані суб'єкти права інтелектуальної власності на сорт рослин: автор сорту рослин, селекціонер сорту рослин; інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин за правочином чи законом. Про майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені патентом, зазначено у ст. 487. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин встановлений

у ст. 488, зокрема: майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності таких прав відповідно до закону. Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин встановлюється законом [17].

Господарський кодекс України розмежує відносини у сфері господарювання з іншими видами відносин. Так, не є предметом регулювання цього Кодексу: майнові та особисті немайнові відносини, що регулюються Цивільним кодексом України (ст. 4) [1]. Відповідно до ст. 155 об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визнаються, серед іншого, і сорти рослин. А загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на ці об'єкти визначаються Цивільним кодексом України. Водночас ст. 156 Господарського кодексу встановлює правомочності щодо використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка і ці правила застосовуються також до регулювання відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією у сфері господарювання прав на сорти рослин. Зокрема, відносини суб'єкта господарювання, що є роботодавцем для винахідника (винахідників) або автора (авторів) сортів рослин щодо прав на одержання патенту (свідчення) і права використання зазначених об'єктів інтелектуальної власності регулюються Цивільним кодексом України та іншими законами. Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин можуть бути передані до статутного капіталу суб'єкта господарювання як вклад [1].

Зауважимо, якщо міжнародними документами встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у законах України у сфері охорони сортів рослин та прав на них, то застосовуються правила міжнародного акта.

Кримінально-правова охорона рослинного світу та прав на сорти рослин відображена у нормах *Кримінального кодексу України*, а саме ст. 247 «Порушення законодавства про захист рослин», а також ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію».

Для проведення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин велике значення має аналіз положень *Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»* [9].

Зокрема, у нормативному акті передбачено, що можуть набуватися такі права на сорт: а) особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт, що засвідчуються державною реєстрацією; б) майнові права інтелектуальної власності на сорт, що засвідчуються патентом на сорт рослин; в) майнове

право на поширення сорту, що засвідчується державною реєстрацією. Слід наголосити, що права інтелектуальної власності на сорт набуваються в Україні шляхом подання і розгляду заявки на сорт, ухвалення назви сорту, встановлення новизни сорту, проведення кваліфікаційної експертизи сорту та державної реєстрації прав на сорт.

Судовий експерт, який досліджує сорт рослин щодо питання порушення права інтелектуальної власності, враховує ознаки, породжені певним генотипом чи певною комбінацією генотипів. Ці загальні ознаки об'єктів дослідження зазначено у ст. 11 аналізованого Закону: новизна, відмінність, однорідність, стабільність, що відображає імплементацію відповідних норм Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин (1961 р.). Наприклад, сорт вважається *придатним* для набуття прав на нього як на об'єкт інтелектуальної власності, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним та стабільним. Сорт відповідає умові *відмінності*, якщо за проявом його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка на цей сорт вважається поданою. Сорт вважається *однорідним*, якщо з урахуванням особливостей розмноження всі рослини цього сорту залишаються досить схожими (однорідними) за основними ознаками, зазначеними в описі сорту. Сорт вважається *стабільним*, якщо його основні ознаки, зазначені в описі сорту, залишаються незмінними після неодноразового розмноження, а в разі особливого циклу розмноження – наприкінці кожного циклу [9].

Під час судової експертизи вивчаються документи про права на сорт (набуття такого права), а саме: заявки на сорт, ухвалення назви сорту, встановлення новизни сорту, проведення кваліфікаційної експертизи сорту та державної реєстрації прав на сорт, патент, що засвідчує право інтелектуальної власності на сорт рослин, свідоцтво про державну реєстрацію сорту.

Судовий експерт має враховувати наявність відповідних відомостей про сорт рослин, який є об'єктом дослідження, у відповідних державних реєстрах. Статті 1 і 34 Закону «Про охорону прав на сорти рослин» до таких реєстрів відносять: державний реєстр патентів на сорти рослин; державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні; реєстр заявок; реєстр представників з питань інтелектуальної власності на сорти рослин.

Згідно зі ст. 27 Закону «Про охорону прав на сорти рослин», кваліфікаційна експертиза сорту має статус науково-технічної експертизи і передбачає проведення комплексу досліджень сорту,

необхідних для підготовки експертного висновку. Під час кваліфікаційної експертизи сорту проводиться дослідження на відмінність, однорідність та стабільність сорту. Отже, кваліфікаційна експертиза, про яку зазначено в Законі, не є судовою експертизою у розумінні Закону України «Про судову експертизу» [11].

Експертним закладом у дослідженні сортів рослин є Український інститут експертизи сортів рослин та його філії, в яких функціонують профільні лабораторії. Під час дослідження сортів і видів рослин відповідні фахівці цього інституту використовують низку методик: Методику проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Методи визначення показників якості продукції рослинництва; Методику проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Загальна частина; Методику проведення експертизи сортів рослин групи зернових, круп'яних та зернобобових на придатність до поширення в Україні; Методику проведення експертизи сортів рослин групи технічних та кормових на придатність до поширення в Україні; Методику проведення експертизи сортів рослин картоплі та групи овочевих, баштанних, пряно-смакових на придатність до поширення в Україні; Методику проведення експертизи сортів рослин групи плодових, ягідних, горіхоплідних, субтропічних та винограду на придатність до поширення в Україні; Методику проведення експертизи сортів рослин групи декоративних, лікарських та ефіроолійних, лісових на придатність до поширення в Україні [16].

Водночас для з'ясування питань порушення прав інтелектуальної власності на сорти рослин, серед інших, проводиться судова експертиза з питань інтелектуальної власності на сорти рослин.

Судова експертиза з питань інтелектуальної власності передбачає цілеспрямовану діяльність щодо отримання доказової інформації стосовно захисту права на об'єкти інтелектуальної власності, зміст якої полягає в дослідженні судовими експертами на основі спеціальних знань у галузі авторського права, права на знаки для товарів і послуг, права промислової власності, економіки інтелектуальної власності, об'єктів, явищ і процесів, з метою надання об'єктивних і належно обґрунтованих висновків, що є або будуть предметом судового розгляду [15, с. 343].

Базовими нормативними актами для проведення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин є Закон «Про судову експертизу» і наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (з наступними змінами і доповненнями) «Про затвердження Інструкції

про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» [8].

Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень визначено орієнтовний перелік питань, що можуть бути поставлені на вирішення судової експертизи з питань інтелектуальної власності на сорти рослин. Ці питання деталізовано науковцями – судовими експертами [3, с. 467; 14, с. 113]: Чи містить сорт (назва) ознаки об'єкта інтелектуальної власності відповідно до наданих матеріалів? Чи відповідає сорт (назва) таким критеріям, як новизна, відмінність, однорідність і стабільність, відповідно до наданих матеріалів? Чи відповідає гібрид (назва) задекларованим морфологічним ознакам за державною реєстрацією як гібрид першого покоління? Чи є ідентичними морфологічні ознаки сорту (назва) та наданого на дослідження зразка посівного матеріалу? Чи мають місце відмінності в проявленні ознак сорту (назва 1) та сорту (назва 2) відповідно до їх офіційних описів? Чи містить сорт (назва 1), який вирощувався на полях фірми «N», ознаки сорту (назва 2), який охороняється патентом України (номер)? Чи співпадають ознаки сорту (назва 1), який вирощувався на полях фірми «N», із ознаками, зазначеними в опису (кодовій формулі) сорту (назва 2), який охороняється патентом України (номер)? Чи є назва сорту (назва 1) тотожною (подібною) з назвою сорту (назва 2)?

Для проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності використовуються методики: Методика визначення матеріальної шкоди, яка завдана правласнику внаслідок неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності (загальна); Методика визначення ринкової вартості об'єктів інтелектуальної власності [12].

Судова експертиза у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин призначається лише для

встановлення фактичних даних, які входять до предмета доказування у справі та не може стосуватися тлумачення і застосування правових норм.

Висновки. Таким чином, судова експертиза у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин відіграє важливу роль під час вирішення юридичних спорів з питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Нормативно-правові акти, що регулюють проведення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин поділяються на рівні міжнародних актів і національних нормативних документів. До міжнародних належать: Міжнародна конвенція про захист рослин 1951 р.; Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин 1961 р.; Договір про патентне право 2000 р. та ін. Національними є: Конституція України; Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Кримінальний кодекс; закони «Про рослинний світ», «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист рослин», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про судову експертизу».

Проведення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин визначають підзаконні нормативно-правові акти, зокрема Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, а також норми процесуального законодавства та ін.

Велике значення для судової експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо сортів рослин мають методики експертиз. Водночас віднесення цих офіційних документів до нормативно-правових актів нині є дискусійним у юриспруденції [13, с. 91–92] та потребує окремого більш ґрунтовного аналізу відповідного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
2. Договір про патентне право від 1 червня 2000 р. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_002#Text (дата звернення: 03.10.2023)
3. Кісіль Н.В. Сорти рослин як об'єкт судової експертизи у сфері інтелектуальної власності. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 2015. Вип. 60. С. 461–470.
4. Книженко С.О. Поняття та види криміналістичної характеристики екологічних злочинів. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2003. № 3(12). С. 368–372.
5. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <http://zacon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 03.10.2023).
6. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 р. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_856#Text (дата звернення: 03.10.2023).
7. Міжнародна конвенція про захист рослин від 6 грудня 1951 р. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_805#Text (дата звернення: 03.10.2023)

8. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
9. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 р. № 3116-ХІІ. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
10. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-ХІV. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
11. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
12. Реєстр методик проведення судових експертиз : офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://mpse.minjust.gov.ua/search> (дата звернення: 03.10.2023).
13. Розроблення експертних методик: зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів, прийнятих в Україні) : методичні рекомендації / О.Г. Рувін, А.О. Полтавський, Т.В. Будко та ін. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : КНДІСЕ, 2021. 102 с.
14. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності в Україні : навчально-методичне видання / В.Л. Федоренко, О.Г. Адлер, Л.П. Тимошик та ін. вид. 2-ге, розшир. і доп. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 196 с.
15. Судові експертизи у процесуальному праві України : навчальний посібник / за заг. ред. О.Г. Рувіна. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.
16. Український інститут експертизи сортів рослин : офіційний сайт. URL: <https://sops.gov.ua/psp> (дата звернення: 03.10.2023).
17. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-ІV. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 03.10.2023).
18. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.

REFERENCES

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. № 436-IV [Economic Code of Ukraine dated 16.01.2003 No. 436-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
2. Dohovir pro patentne pravo vid 1 cherv. 2000 r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» [Agreement on patent law dated 01.06.2000]. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_002#Text (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
3. Kasil, N.V. (2015). Sorty roslyn yak ob'ekt sudovoi ekspertyzy u sferi intelektualnoi vlasnosti [Plant varieties as an object of forensic examination in the field of intellectual property]. *Krymynalystyka y sudebnaia ekspertyza*. Vol. 60, Kyiv, pp. 461–470 [in Ukrainian].
4. Knyzhenko, S.O. (2003). Poniattia ta vydy kryminalistychnoi kharakterystyky ekolohichnykh zlochyniv [Concepts and types of forensic characteristics of environmental crimes]. *Naukovyi visnyk Yurydychnoi akademii Ministerstva vnutrishnikh sprav*. Vol. 3(12), pp. 368–372 [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-VR]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
6. Mizhnarodna konventsiiia z okhorony novykh sortiv roslyn vid 2 hrud. 1961 r. [International Convention for the Protection of New Varieties of Plants dated 02.12.1961]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_856#Text (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
7. Mizhnarodna konventsiiia pro zakhyst roslyn vid 6 hrud. 1951 r. [International Convention on Plant Protection dated 06.12.1951]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_805#Text (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen: nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 8 zhovt. 1998 r. № 53/5 [On the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic expertise and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic expertise and expert studies, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 08.10.1998 No. 53/5]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
9. Pro okhoronu prav na sorty roslyn: Zakon Ukrainy vid 21 kvit. 1993 r. № 3116-XII [Law of Ukraine dated 21.04.1993 No. 3116-XII “On the protection of rights to plant varieties”]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
10. Pro roslynnyi svit: Zakon Ukrainy vid 9 kvit. 1999 r. № 591-XIV [Law of Ukraine dated 09.04.1999 No. 591-XIV “About the plant world”]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].

11. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 25 liut. 1994 r. № 4038-XII [Law of Ukraine dated 25.02.1994 No. 4038-XII “On Forensic Expertise”]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
12. Reiestr metodyk provedennia sudovykh ekspertyz: ofitsiyni sait Ministerstva yustytzii Ukrainy [Register of forensic expertise methods: official website of the Ministry of Justice of Ukraine]. Retrieved from: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
13. Rozroblennia ekspertnykh metodyk: zmist, struktura, oformlennia (z urakhuvanniam mizhnarodnykh standartiv, pryiniatykh v Ukraini) [Development of expert methods: content, structure, design (taking into account international standards adopted in Ukraine)]. / O.H. Ruvyn, A.O. Poltavskiy, T.V. Budko ta in. 2-he vyd., pererob. ta dopov. Kyiv: KNDISE, 102 p. [in Ukrainian].
14. Fedorenko, V.L., Adler, O.H., & Tymoshchuk, L.P., etc. (2022). Sudova ekspertyza ob’iektiv prava intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Forensic expertise of intellectual property rights in Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. 196 s. [in Ukrainian].
15. Ruvyn, O.H. (2019). Sudovi ekspertyzy u protsesualnomu pravi Ukrainy [Forensic expertise in the procedural law of Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 2019. 424 s. [in Ukrainian].
16. Ukrainyskiy instytut ekspertyzy sortiv roslyn: ofitsiyni sait [Ukrainian Institute of Expertise of Plant Varieties: official website]. Retrieved from: <https://sops.gov.ua/psp> (Last accessed: 03.10.2023). [in Ukrainian].
17. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. № 435-IV [Civil Code of Ukraine dated 16.01.2003 No. № 435-IV]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Last accessed: 03.10.2023) [in Ukrainian].
18. Yurydychna entsyklopediia (1998). [Legal encyclopedia]. v 6 t. / editorial board: Yu.S. Shemshuchenko (head of the editorial board), etc. Kyiv: “Ukr. encycl.”, T. 5: P–S. 2003. 736 p. [in Ukrainian].

I. V. Gubenko. Forensic expertise in the field of intellectual property regarding plant varieties: regulatory and legal support

The article examines the normative and legal provision of forensic examination in the field of intellectual property regarding plant varieties. The main international normative acts in the field of plant protection and protection of intellectual property rights for plant varieties are analyzed, namely: the International Convention on the Protection of Plants, the International Convention on the Protection of New Plant Varieties, the Patent Law Agreement. It has been established that international documents ratified by Ukraine contain provisions that are implemented in national legislation and are used in law enforcement activities and law enforcement practice. It has been found that at the level of national legislation, the sphere of protection of intellectual property rights for plant varieties is regulated by the Civil Code, the Economic Code, the Criminal Code, the laws “On Plant Life”, “On Seeds and Planting Material”, “On Environmental Protection”, “On copyright and related rights”, “On protection of rights to signs for goods and services”, “On protection of rights to inventions and utility models”, “On protection of rights to industrial designs”, “On plant protection”, “On protection plant variety rights”. The general provisions of the human right to intellectual property are defined in the Constitution of Ukraine. The laws contain interrelated, non-controversial terminology for the field of plant life and the protection of intellectual property rights for plant varieties; a list of documents certifying the procedure for submitting an application for registration of a new variety of plants, conducting a qualification examination and obtaining patents and certificates; terms of validity of property rights of intellectual property on plant varieties; the relationship between the business entity and the employer for the inventor (author) of the plant variety; responsibility for violation of norms regarding the protection of intellectual property rights to plant varieties, etc. It is emphasized that, in addition to the provisions of these laws, forensic examination in the field of intellectual property of plant varieties is regulated by the Law “On Forensic Examination” and departmental bylaws. A distinction is made between the qualification examination for the establishment of a new variety of plants, which is carried out by specialists of the Ukrainian Institute of Examination of Plant Varieties, as a scientific and technical examination, and the forensic examination in the field of intellectual property of plant varieties, which is performed by forensic experts who have the relevant, duly formalized powers for this type of judicial – expert activity. A conclusion was made about a three-level system of regulatory and legal support of forensic examination in the field of intellectual property of plant varieties: international acts; Constitution, codes and laws of Ukraine; departmental bylaws.

Key words: intellectual property, plants, plant varieties, forensic examination, legal act.